

Warszawa, 01.04.2026 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur**

KMPT.571.14.2025.AG

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu**

I. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

1. Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹.

2. OPCAT ustanowił system regularnych wizyt prewencyjnych w miejscach pozbawienia wolności. Wizyty te są przeprowadzane przez niezależne organy: Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² i krajowe mechanizmy prewencji. W Polsce funkcję krajowego mechanizmu prewencji wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą funkcjonującego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)³.

3. KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa-strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem⁴. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT), <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt>.

³ Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264), dalej jako: ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁴ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁵.

4. Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie wizytacji członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁶. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁷. Spostrzeżenia KMPT opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁸.

5. Wizytacja KMPT w miejscu pozbawienia wolności ma charakter zapobiegawczy i stanowi uzupełnienie prac SPT. Krajowy Mechanizm nie jest organem śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁹. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania osób pozbawionych wolności oraz przedstawienie zaleceń mających na celu ich wyeliminowanie.

6. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ¹⁰.

7. Podstawą systemu zapobiegawczego stworzonego przez OPCAT jest dialog między KMPT i odpowiednimi władzami, zmierzający do poprawy sytuacji¹¹.

8. Osoby i organizacje, które zdecydowały się na przekazanie Krajowemu Mechanizmowi informacji, nie mogą ponieść z tego tytułu jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku, niezależnie od tego, czy udzieliły KMPT informacji prawdziwej lub fałszywej (zakaz represji)¹².

⁵ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁶ Zob. art. 20 OPCAT.

⁷ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁸ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. np. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2024 r., Część II – Metodologia i zakres prac KMPT.

⁹ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, p. 6. Zob. również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, Nowy Jork i Genewa 2018, s. 4-6.

¹⁰ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

¹¹ Zob. art. 22 OPCAT.

¹² Zob. art. 21 ust. 1 OPCAT.

II. Wprowadzenie

9. W dniach 20–24 października 2025 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Zakładu Karnego nr 1 przy ul. Kleczkowskiej 35 we Wrocławiu (dalej jako: zakład, jednostka, ZK).

10. W skład zespołu wizytującego wchodził: Justyna Jóźwiak (dr nauk społecznych w dziedzinie socjologii), Barbara Pauli (prawniczka, psycholożka), Marcin Imszenik (dr nauk prawnych) oraz Anna Grabowska (socjolożka).

11. W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT odbyli wstępną rozmowę z mjr. Romanem Oraczewskim, Dyrektorem zakładu, oraz jego zastępcami, dokonali oglądu wybranych przez siebie pomieszczeń jednostki i terenu zewnętrznego, przeprowadzili poufne rozmowy z osobami pozbawionymi wolności i funkcjonariuszami, zapoznali się z prowadzoną na miejscu dokumentacją i nagraniami monitoringu. Na koniec wizyty delegacja KMPT przekazała swoje wstępne uwagi Dyrektorowi zakładu oraz jego zastępcy.

12. Po zakończeniu wizytacji dokonano analizy przekazanej przez władze jednostki dokumentacji, w tym informacji pisemnych, a także wybranych nagrań monitoringu z zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

13. Niniejszy raport sygnalizuje problemy systemowe, wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt IV), oraz obszary wymagające ulepszeń, istotne z punktu widzenia prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt V).

III. Charakterystyka placówki

14. Pojemność jednostki wynosi 1378 miejsc. W związku z trwającym w zakładzie remontem 604 miejsca zakwaterowania były wyłączone z użytkowania, wobec czego w czasie wizyty KMPT pojemność wynosiła 774 miejsca. W pierwszym dniu wizytacji w jednostce było osadzonych 657 osób.

15. Zakład Karny nr 1 we Wrocławiu jest zakładem typu zamkniętego dla kobiet i mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy i zakładem typu półotwartego dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy. Poza tym w jednostce funkcjonują oddział aresztu śledczego dla mężczyzn, oddział aresztu śledczego dla kobiet, zakład typu zamkniętego dla młodocianych kobiet i mężczyzn. W jednostce utworzono dwa wyspecjalizowane oddziały terapeutyczne – dla osadzonych uzależnionych od środków odurzających i substancji psychotropowych oraz dla osadzonych uzależnionych od alkoholu. Przy zakładzie funkcjonuje również Centrum Kształcenia Ustawicznego.

16. Zakład podlega Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Opolu. Nadzór penitencjarny sprawuje Sąd Okręgowy we Wrocławiu.

IV. Problemy systemowe

17. **[Powierzchnia celi mieszkalnej]** Pomiar powierzchni wybranych cel mieszkalnych oraz zestawienie powierzchni cel przygotowane przez jednostkę wykazały, że osadzeni mieli zapewnione 3 m² przestrzeni życiowej w przeliczeniu na jedną osobę. Jednak norma powierzchniowa wynikająca z polskich przepisów nie spełnia standardów Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)¹³. Minimalny metraż celi zalecany przez CPT wynosi 4 m² (w przypadku cel wieloosobowych) oraz 6 m² (w przypadku cel jednoosobowych)¹⁴.

18. W Zakładzie Karnym we Wrocławiu funkcjonują m.in. cele 8-osobowe. Warunki odbywania kary pozbawienia wolności w takich celach są z założenia trudniejsze niż w przypadku mniej liczebnych cel. Kwestia utrzymania higieny, możliwość skorzystania z toalety czy dotkliwy brak prywatności to tylko niektóre z problematycznych kwestii występujących w celach wieloosobowych.

19. CPT wskazuje, że pobyt w dużych celach wieloosobowych nieodłącznie wiąże się z brakiem prywatności. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy, rozwoju subkultur przestępczych. Utrudnione lub nawet niemożliwe jest sprawowanie właściwej kontroli przez personel. Poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji¹⁵.

20. **[Umywalki poza kącikami sanitarnymi]** Na jednym z oddziałów, w 85 celach mieszkalnych, umywalki znajdują się poza kącikami sanitarnymi. Z informacji uzyskanych od Dyrekcji wynika, że nie zostaną one zabudowane, ponieważ w wyniku tego powierzchnia cel przestałaby spełniać normę przewidzianą dla cel dwuosobowych, co miałoby wpływ na zmniejszenie pojemności jednostki. Tymczasem § 25 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności¹⁶ stanowi, że niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie. Problem ten był wielokrotnie sygnalizowany w raportach rocznych KMPT¹⁷.

¹³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), zob. <https://www.coe.int/en/web/cpt/home>.

¹⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, par. 59 i 67. Zob. również dokument pt. „Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards”, 15 grudnia 2015 r., CPT/Inf (2015) 44. Zob. również wystąpienia RPO do Ministra Sprawiedliwości z 24 maja i 29 lipca 2016 r., KMP.571.5.2016.

¹⁵ Zob. Wyciąg z Jedenastego Sprawozdania Ogólnego, CPT /Inf (2001)16, par. 29.

¹⁶ Dz. U. poz. 2847.

¹⁷ Zob. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2024 r., s. 32, 37.

21. **[Opieka psychologiczna]** W Dziale Penitencjarnym zatrudnionych jest 8 psychologów. Uwzględniając stan zaludnienia na dzień wizytacji, na jednego psychologa przypadało 82 osadzonych (zaś przy uwzględnieniu docelowej pojemności jednostki – na jednego psychologa przypada średnio 172 osadzonych). Powyższy stan spełnia obowiązujący standard pracy penitencjarnej, określony przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, zgodnie z którym na jednego psychologa powinno przypadać nie więcej niż 200 osadzonych¹⁸. W ocenie KMPT jest on jednak zbyt niski i nie przekłada się na efektywność oddziaływań psychologicznych oraz utrudnia wykrycie i udokumentowanie psychologicznych śladów tortur i innych form złego traktowania¹⁹. Problem ten sygnalizowała także Najwyższa Izba Kontroli²⁰.

22. **Krajowy Mechanizm zaleca zwiększenie liczby psychologów penitencjarnych zatrudnionych w jednostce.**

23. **[Aktywność tymczasowo aresztowanych]** Problematyczna jest też sytuacja osób tymczasowo aresztowanych, które większość czasu spędzają w celach mieszkalnych bez możliwości pracy i podejmowania konstruktywnych zajęć w ciągu dnia²¹. Najczęściej przysługuje im godzinny spacer raz dziennie oraz dostęp do świetlicy i biblioteki zgodnie z grafiką.

24. Sytuacja osób tymczasowo aresztowanych w polskich jednostkach penitencjarnych nie odpowiada standardom przewidzianym w Europejskich Regułach Więziennych²² oraz raportach CPT²³ i SPT²⁴. SPT podkreśla, że wymuszona bezczynność zwiększa napięcie i może mieć poważne konsekwencje dla zdrowia i dobrego samopoczucia osadzonych, także dla przyszłej reintegracji po opuszczeniu zakładu. Skrajna i całkowita nieaktywność w dłuższym okresie może stanowić nieludzkie traktowanie²⁵.

25. **[Wyżywienie]** Przedstawiciele KMPT zwrócili uwagę na niską jakość wyżywienia, monotonność posiłków, niewielką ilość owoców i warzyw. Osadzeni lub ich bliscy, którzy posiadają środki finansowe, mogą dokonywać zakupów różnych

¹⁸ Zob. Zarządzenie Nr 103/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 27 grudnia 2024 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

¹⁹ Zob. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2023 r., s. 75-76; zob. również wystąpienia generalne RPO z 17 maja 2016 r., 19 lutego 2019 r. oraz 10 listopada 2020 r., KMP.571.8.2016.

²⁰ Zob. Sprawozdanie NIK z wyników kontroli pt. „Bezpieczeństwo osadzonych” z 2020 r., KPB.430.002.2020, nr ewid. 52/2020/P/19/040/KPB, s. 58.

²¹ Zob. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2023 r., s. 79.

²² Zob. Zalecenia Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów, Reguły 25.1 i 25.2; dalej jako: Europejskie Reguły Więzienne.

²³ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, par. 73.

²⁴ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., par. 86-87.

²⁵ Zob. Raport SPT z wizyty w Beninie w 2008 r., CAT/OP/BEN/1, par. 273.

produktów w więziennej kantine. Natomiast dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej jedynym źródłem posiłków jest więzienna kuchnia.

26. KMPT dostrzega, że problem ten dotyczy większości wizytowanych jednostek penitencjarnych. W ostatnim czasie coraz więcej osadzonych podkreśla, że regularnie spożywa niezdrowe, przetworzone, pozbawione smaku jedzenie. Obserwacja posiłków wydawanych osadzonym podczas wizytacji KMPT prowadzi do wniosku, że na obiad (posiłek podstawowy) dominują potrawy z kaszy, makaronu, soi oraz wodniste zupy. W niektórych jednostkach w wyznaczone dni tygodnia podawany jest obiad jednodaniowy, tzw. litraż, czyli porcja gęstej zupy (przez niektórych określana jako „zupa z wkładką”, czyli kawałkiem mięsa lub kiełbasy). Na śniadanie i kolację wydawany jest chleb, kawałek margaryny, łyżka marmolady lub plasterki słabej jakościowo wędliny (najczęściej salcesonu, kaszanki, mielonki lub kiełbasy). Niska jakość posiłków wiąże się niewątpliwie z niewystarczającymi środkami finansowymi, którymi Służba Więzienna dysponuje w tym zakresie²⁶.

27. Osobną kwestią jest tzw. suchy prowiant²⁷, czyli jedzenie wydawane osadzonym na drogę przed wytransportowaniem z jednostki. W czasie wizytacji mężczyźni oczekujący na przewiezienie do innych placówek otrzymali porcje złożone z chleba, kawałka kiełbasy i cebuli. Zwracali uwagę na to, że jest to posiłek niedostosowany do spożycia w warunkach transportu.

V. Obszary wymagające poprawy

A. Warunki materialne

28. W czasie wizytacji trwał remont generalny dwóch oddziałów jednostki, które były w związku z tym całkowicie wyłączone z użytku. Natomiast stan pomieszczeń użytkowanych przez osadzonych w pozostałych oddziałach pod wieloma względami był zły. Na ścianach stwierdzono zacieki, plamy i ubytki tynku. Niektóre okna były nieszczelne lub poważnie uszkodzone (wypadały z zawiasów). Miejscami

²⁶ RPO zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o zwiększenie minimalnych stawek dziennych przeznaczanych na wyżywienie osób osadzonych do poziomu uwzględniającego zmianę cen produktów spożywczych po 2016 r., zob. wystąpienie generalne RPO z 9 marca 2025 r., KMPT.571.1.2025, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpowyzywienie-osadzonych-dzienna-stawka-wzrost-cen-ms>.

²⁷ Zgodnie z art. 109 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 911; dalej jako: k.k.w.) skazany przebywający poza zakładem karnym lub aresztem śledczym, który bierze udział w szczególności w czynnościach procesowych lub innych czynnościach wymagających konwojowania, a któremu ze względów technicznych lub organizacyjnych nie można wydać gorącego posiłku, a zwłaszcza w przypadku braku możliwości wydania posiłku w godzinach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, otrzymuje wyżywienie w postaci suchego prowiantu o odpowiedniej wartości odżywczej i napój, z uwzględnieniem wieku skazanego, a w miarę możliwości także wymogów religijnych i kulturowych. Skazany, którego stan zdrowia tego wymaga, otrzymuje wyżywienie w postaci suchego prowiantu według wskazań lekarza.

elementy instalacji elektrycznej (częściowo wyrwane gniazdka lub niezabezpieczone przewody wystające ze ścian) stwarzały zagrożenie dla osadzonych. Metalowe fragmenty łóżek oraz szafki w kącikach sanitarnych w wielu przypadkach były pordzewiałe i powyginane, a drzwi do kącików – dziurawe i pozbawione klamek.

29. KMPT zaleca przeprowadzenie gruntownych remontów w celach oddziałów A, B, C i K, w tym: odmalowanie ścian i sufitów, uzupełnienie ubytków tynku, naprawę okien oraz wymianę nienadających się do użytku sprzętów kwaterunkowych i drzwi do kącików sanitarnych, a także odpowiednie zabezpieczenie elementów instalacji elektrycznej.

30. Osadzeni skarżyli się na obecne w ZK insekty (karaluchy, pluskwy i wszy). Obecność insektów została stwierdzona również przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu. Z zebranych informacji wynika, że w przestrzeniach ogólnodostępnych pojawiają się także szczury.

31. KMPT zaleca zintensyfikowanie działań służących wyeliminowaniu insektów i gryzoni oraz zwiększenie częstotliwości dezynsekcji i deratyzacji prowadzonych w oddziałach mieszkalnych.

32. Łaźnia w pawilonie penitencjarnym nr 1 jest wyposażona w 21 stanowisk prysznicowych częściowo oddzielonych od siebie przegrodami z płyty. Stanowiska nie zapewniają jednak warunków prywatności – nie są zabudowane z trzech stron i wyposażone w kotarę lub drzwiczki, a zatem osoby biorące prysznic są widoczne dla funkcjonariuszy i współosadzonych. Poza tym przy stanowiskach prysznicowych nie ma możliwości odłożenia ubrań lub ręcznika – zdejmowanie i zakładanie odzieży odbywa się w grupie osób, w przedsionku wyposażonym w ławy, bez osłon. W ocenie KMPT takie warunki naruszają godność osadzonych i narażają ich na ryzyko przemocy seksualnej, przemocy ze względu na płeć oraz poniżającego traktowania.

33. KMPT zaleca zapewnienie w łaźniach warunków poszanowania prywatności i intymności użytkowników – wydzielenie stanowisk prysznicowych z trzech stron ściankami lub płytami, osłonięcie wejścia do każdego z nich, a także wyposażenie ich w wieszaki lub półki, tak aby założenie i zdjęcie ubrania oraz wycieranie się nie było widoczne dla innych osób.

34. Wyposażenie świetlic na poszczególnych oddziałach zostało ocenione jako zróżnicowane. Telewizor w świetlicy na oddziale CIII nie działał, na oddziale K udało się go włączyć dopiero po kilku próbach. Samo pomieszczenie było natomiast wyjątkowo skromnie wyposażone.

35. Krajowy Mechanizm zaleca naprawę odbiorników TV na oddziale CIII oraz K, a także wyposażenie świetlicy na oddziale K w dodatkowe gry lub sprzęty – z uwzględnieniem potrzeb i zainteresowań także osadzonych kobiet.

36. Zaopatrzenie jednostki w staniki zastępcze dla osadzonych ograniczało się do dwóch rozmiarów, wobec czego wiele kobiet nie mogło skorzystać z bielizny.

37. **KMPT zaleca zakup staników zastępczych w wielu rozmiarach.**

38. Zespół wizytujący miał okazję przekonać się, jak wyglądają warunki oczekiwania osadzonych na wytransportowanie z jednostki. Przy wejściu do pawilonu BI, w wydzielonym krata fragmentem korytarza o powierzchni ok. 6 m², znajdowało się 12 mężczyzn. Mieli do dyspozycji dwie nieduże ławki, wobec czego zdecydowana większość oczekujących stała (jeden z osadzonych – z zabezpieczoną bandażem lub gipsem ręką na temblaku). Jak ustaliła delegacja Krajowego Mechanizmu, mężczyźni czekali w ten sposób, w dość dużym ścisku, od ponad dwóch godzin.

39. Tego samego dnia w prowizorycznej poczekalni przez kilkanaście minut miało znajdować się jeszcze więcej osób – około 25 osadzonych. Pomieszczenie nie było monitorowane. Najbliższa toaleta, z której mogli skorzystać oczekujący, znajdowała się w sąsiednim oddziale mieszkalnym – aby się tam udać, trzeba było poczekać na doprowadzenie przez funkcjonariusza, co potencjalnie mogło utrudnić lub uniemożliwić załatwienie potrzeb fizjologicznych przed wytransportowaniem.

40. **KMPT zaleca zapewnienie osadzonym godnych warunków oczekiwania na transport, w pomieszczeniu wystarczająco przestronnym i wyposażonym w odpowiednią liczbę ław lub krzeseł oraz umożliwiającym skorzystanie z WC, a także monitorowanym.**

B. Kontrola osób i pomieszczeń

41. Z informacji pozyskanych od funkcjonariuszy wynika, że kontrola osobista zarówno osób przyjmowanych do jednostki, jak i odwiedzających, odbywa się w tym samym niemonitorowanym pomieszczeniu. Znajdują się tam dwa stanowiska do przeprowadzania czynności, które można oddzielić od siebie rozsuwaną przegrodą.

42. Ściany pomieszczenia są poplamione i porysowane, posadzka – wykonana z kamiennych płytek. W charakterze podkładek pod stopy stosowanych po zdjęciu butów i skarpetek wykorzystuje się worki na śmieci.

43. **KMPT zaleca odmalowanie ścian w pomieszczeniu do kontroli osobistej i systematyczne utrzymywanie wnętrza w czystości, a także zakupienie i użytkowanie dywaników i jednorazowych podkładek pod stopy.**

44. Kontrola osobista osadzonych w trakcie pobytu w zakładzie jest przeprowadzana głównie w monitorowanych świetlicach. Dokładne miejsca wykonywania czynności oznaczono przy pomocy taśmy przyklejonej po podłogi. Na podglądzie monitoringu stosuje się pola maskujące intymne części ciała, jednak – jak stwierdzono w trakcie wizytacji – w wielu przypadkach były one nałożone nieprecyzyjnie, w wyniku czego nie spełniały swojej roli.

45. Problem ten został wskazany kierownictwu jednostki podczas rozmowy podsumowującej. Z informacji pisemnej otrzymanej z ZK po zakończeniu wizytacji

wynika, że w następstwie uwag KMPT dokonano przeglądu i korekty rozmieszczenia stref maskujących na podglądach monitoringu.

46. Z bieżącej analizy monitoringu w trakcie wizyty wynikało też, że przed wytransportowaniem dość dużej grupy osadzonych z jednostki ich kontrolę przeprowadzono w sali ekumenicznej, gdzie funkcjonariusze realizowali czynności wobec trzech osób równocześnie. Osadzeni byli od siebie częściowo oddzieleni parawanem i przesuwaną tablicą (flipchartem), jednak mogli się nawzajem widzieć w trakcie czynności. Narusza to art. 223h § 2 k.k.w., zgodnie z którym kontrolę osobistą funkcjonariusze przeprowadzają pod nieobecność osób postronnych i w miejscu niedostępnym dla tych osób.

47. **KMPT zaleca przeprowadzanie kontroli osobistej zgodnie z zasadami zawartymi w art. 223h § 2 k.k.w.**

48. Na podglądzie monitoringu z sali ekumenicznej brak było pola maskowania przy jednym ze stanowisk do kontroli osobistej – jego funkcję pełniła przesuwana tablica do wykonywania notatek stojąca w tym pomieszczeniu.

49. **Krajowy Mechanizm zaleca uzupełnienie brakującego pola maskowania na podglądzie monitoringu w sali ekumenicznej.**

50. Z analizy monitoringu przeprowadzonej doraźnie w trakcie wizyty wynika, że co do zasady kontrola osobista jest realizowana w sposób dwuetapowy, jednak zdarzają się także sytuacje, gdy osoba kontrolowana jest proszona o zdjęcie odzieży zarówno z górnej, jak i z dolnej części ciała.

51. Taka praktyka narusza art. 223h § 5 k.k.w. i § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r.²⁸, które wskazują, że osoba kontrolowana powinna pozostawać w trakcie tej czynności częściowo ubrana.

52. Na konieczność przeprowadzania kontroli osobistej w sposób etapowy zwracał uwagę CPT, m.in. po jednej z wizyt w Polsce²⁹.

53. **KMPT zaleca przeprowadzanie kontroli osobistej w sposób etapowy.**

54. Osadzone będące w trakcie menstruacji są poddawane kontroli osobistej połączonej ze zdjęciem bielizny, a także proszone o odklejenie podpaski w celu sprawdzenia, czy nie wykorzystują jej do próby przemytu przedmiotów niedozwolonych. Po zakończeniu czynności nie jest im wydawana podpaska zastępcza.

55. KMPT wyraża zaniepokojenie praktyką szczegółowej kontroli osobistej podczas menstruacji. Konieczność zdjęcia bielizny i usunięcia środków higienicznych w obecności funkcjonariuszki narusza godność osoby kontrolowanej oraz jej prawo do prywatności. Osadzone określały taką kontrolę jako upokarzającą.

²⁸ Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenia wzorów protokołów tych kontroli (Dz. U. poz. 2701).

²⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2013 r., CPT/Inf (2014)21, par. 106.

56. Krajowy Mechanizm podkreśla, że przeprowadzanie kontroli osobistej z koniecznością rozebrania się do naga, szczególnie wobec kobiet menstruujących, powinno być stosowane w sposób zindywidualizowany, w warunkach zapewniających poszanowanie godności, bez stosowania upokarzających praktyk (takich jak usuwanie środków higienicznych i niedostarczanie zastępczych) i tylko wówczas, gdy użycie wykrywającego sprzętu elektronicznego jest niewystarczające.

57. Standardy międzynarodowe wskazują, że należy dążyć do stosowania alternatywnych metod przeszukań takich jak skanery ciała, wykrywacze metali, krzesła BOSS (Body Orifice Security Scanner) w celu zastąpienia kontroli osobistych i inwazyjnych przeszukań ciała, które stanowią znaczną ingerencję w prywatność i mogą mieć poważne konsekwencje psychologiczne i fizyczne (dotyczy to w szczególności osób, które doświadczyły przemocy seksualnej)³⁰.

58. KMPT zaleca przeprowadzanie kontroli osobistej osadzonych kobiet w trakcie menstruacji tylko w sytuacjach bezwzględnej konieczności oraz (w razie potrzeby sprawdzenia podpaski lub tamponu) wydawanie zastępczych produktów higienicznych.

59. Z informacji pozyskanych w trakcie wizyty wynika, że zdarzyła się sytuacja, że funkcjonariusz przeprowadził kontrolę pobieżną w sposób naruszający godność osadzonego. Wizytujący odebrali także sygnały, że w czasie kontroli cel mieszkalnych dochodzi niekiedy do niszczenia mienia przez funkcjonariuszy – osadzeni po powrocie do celi zastają swoje rzeczy osobiste porzucane po podłodze, uszkodzone sprzęty, rozsypany proszek do prania, rozlane płyny itp. Informacje te zostały potwierdzone na nagraniach z kamer nasobnych.

60. KMPT zaleca systematyczne przypominanie funkcjonariuszom o konieczności przeprowadzania kontroli osób i pomieszczeń zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 223f § 7 k.k.w., tj. w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej.

C. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego

61. KMPT poddało analizie nagrania monitoringu i dokumentację z czterech przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego (dalej jako: ś.p.b.)³¹.

62. W dniu 7 czerwca 2025 r. użyto siły fizycznej i kajdanek, aby zapobiec aktowi autoagresji osadzonego. Na nagraniu monitoringu widać, jak mężczyzna

³⁰ Zob. Reguła 20 Reguł z Bangkoku. Zob. także: Women in detention: Body searches – Improving protection in situations of vulnerability, January 2022, Association for the Prevention of Torture, s. 4; Przemoc seksualna i przemoc związana z płcią w miejscach pozbawienia wolności – zapobieganie i reagowanie. Standardy, rozwiązania, przykłady z regionu OBWE, OSCE/ODIHR, 2023 r., s. 105-111.

³¹ Zastosowanie ś.p.b. w dniu: 3 listopada 2024 r. oraz 10 kwietnia, 7 i 12 czerwca 2025 r.

umieszczony w celi izolacyjnej zaczyna wykonywać liczne, płytkie nacięcia na przedramieniu przy pomocy niewielkiego, niemożliwego do rozpoznania na nagraniu przedmiotu (w dokumentacji nie podano, co to za przedmiot). Kiedy na progu celi pojawia się dowódca zmiany, a następnie psycholog, osadzony przez ok. 30 minut prowadzi z nimi dość spokojną, biorąc pod uwagę okoliczności, rozmowę, ciągle dokonując samookaleczania. Grozi, że jeśli ktokolwiek wejdzie do celi, przetnie sobie tętnicę szyjną. W pewnym momencie do celi wbiegają trzech funkcjonariusze wyposażeni w środki ochrony osobistej, dociskają osadzonego tarczą do łóżka i obezwładniają, a jeden z nich kilkakrotnie uderza go górną częścią tarczy w głowę³².

63. ETPC w swoim orzecznictwie zwraca uwagę na to, że wszelkie użycie siły fizycznej, gdy nie jest ona absolutnie konieczna, wobec osoby pozbawionej wolności, umniejsza jej godności i jest co do zasady naruszeniem artykułu 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Głowa i twarz to obszary szczególnie newralgiczne pod tym względem³³. Biorąc zaś pod uwagę konsekwencje fizyczne, uderzenia wymierzone w głowę, zwłaszcza w trakcie dynamicznej próby obezwładnienia, mogą doprowadzić do urazów mających poważne skutki zdrowotne.

64. **Krajowy Mechanizm zaleca używanie podczas stosowania ś.p.b. profesjonalnych technik, które nie powodują niepotrzebnie bólu i w jak największym stopniu ograniczają ryzyko powstania urazów; za niedopuszczalne należy uznać uderzenia w głowę.**

65. Kamera nasobna dowódcy zmiany zarejestrowała, że jeszcze jedno uderzenie osadzonego w głowę, tym razem otwartą dłońią, nastąpiło już po pełnym unieruchomieniu mężczyzny, kiedy sytuacja była całkowicie ustabilizowana. Z dokumentacji wynika, że Dyrektor zakładu złożył w tej sprawie zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa do Prokuratury Rejonowej Wrocław-Psie Pole, a także wymierzył funkcjonariuszowi karę dyscyplinarną w postaci nagany.

66. KMPT zwróci się osobnym pismem do wskazanej Prokuratury Rejonowej z pytaniem o stan postępowania.

67. W trakcie rozmowy, którą przeprowadzili dowódca zmiany i psycholog przed zastosowaniem ś.p.b. w opisywanym przypadku, osadzony bardzo precyzyjnie i przytomnie opisuje swoje zamiary samobójcze, a także sytuację, która go do tego doprowadziła. Wyraża przy tym respekt dla dowódcy zmiany, co świadczyć może o tym, że między nim a funkcjonariuszem udało się wcześniej wypracować relację opartą na szacunku. Dowódca zmiany i psycholog, starając się odwieść osadzonego

³² Jeden z funkcjonariuszy trzykrotnie uderza głowę osadzonego górną częścią tarczy, a następnie uderza własną pięścią w przezroczystą tarczę na wysokości twarzy mężczyzny, do której tarcza jest dociśnięta (odpowiednio minuty: 31:14 i 31:23-31:25 nagrania monitoringu z celi izolacyjnej).

³³ Zob. wyrok ETPC z 28 września 2015 r. w sprawie Bouyid przeciwko Belgii, skarga 23380/90, p. 56 i 104.

od samookaleczania, w pierwszej kolejności powołują się właśnie na wzajemne dobre relacje i pytają, jak można mężczyźnie pomóc. Jednak w miarę rozwoju rozmowy skupiają uwagę na negatywnych konsekwencjach, jakie oni sami poniosą w wyniku próby samobójczej, i pozwalają sobie na ocenne i tendencyjne wypowiedzi pod adresem mężczyzny. Dowódca mówi m.in.: „Ja wiem, że ty przez to chcesz zwrócić na siebie uwagę”, „Nie rozumiesz, że sytuacja, którą ty teraz powodujesz, sprawia, że to ja będę miał problem? To mnie pozbawiasz w tym momencie rodziny³⁴. A co moja rodzina tobie zrobiła?” oraz: „To, co się tu dzieje, bije bezpośrednio we mnie” (psycholog dodaje: „We mnie też. Taka jest prawda”).

68. KMPT zwraca uwagę, że umiejętność profesjonalnej deeskalacji sytuacji kryzysowych może mieć decydujące znaczenie dla zapobiegania zdarzeniom nadzwyczajnym, ograniczenia konieczności stosowania ś.p.b. i poprawy bezpieczeństwa.

69. W kontekście umiejętności deeskalacji niepokój KMPT wzbudziły też dwa inne przypadki użycia ś.p.b. – z dnia 12 czerwca 2025 r.³⁵ oraz 10 kwietnia 2025 r. W tym drugim przypadku, w ocenie Krajowego Mechanizmu, funkcjonariusz swoim zachowaniem przyczynia się raczej do zwiększenia napięcia niż jego rozładowania. Kilkakrotnie podniesionym tonem upomina osadzonego: „Nie kop mnie! Dlaczego mnie kopiesz?!”, mimo że (jak świadczą nagrania monitoringu) skutą mężczyzna albo idzie wówczas kilka kroków przed nim, albo funkcjonariusz sam niechcący potyka się o nogi osadzonego leżącego nieruchomo na podłodze, albo osadzony, siedząc na krześle, prostuje na chwilę nogę w kolanie i niechcący dotyka stopy dowódcy zmiany. Niezależnie od tego, że za żadnym razem nie dochodzi do intencjonalnego kopnięcia, osadzony i tak przeprosza funkcjonariusza.

70. Krajowy Mechanizm zaleca systematyczne przeprowadzanie szkoleń wszystkich funkcjonariuszy mających kontakt z osadzonymi z zakresu bezpieczeństwa dynamicznego oraz deeskalacji sytuacji kryzysowych.

71. Kolejny analizowany przypadek użycia ś.p.b. miał miejsce w dniu 3 listopada 2024 r. Wobec osadzonego, który stawiał opór fizyczny³⁶, wypowiadał się w sposób wulgarny i żądał umieszczenia w celi izolacyjnej, została użyta siła fizyczna w postaci technik obezwładnienia i transportowych, kajdanki oraz celi zabezpieczająca. Przez pięć i pół godziny przebywania w celi mężczyzna miał ręce skute kajdankami (początkowo z tyłu, następnie z przodu). Stosowanie jednocześnie dwóch ś.p.b. przez tak długi czas budzi wątpliwości KMPT co do proporcjonalności ich

³⁴ Wcześniej funkcjonariusz stwierdza, że w konsekwencji próby samobójczej osadzonego on sam trafi do zakładu karnego i utraci kontakt z rodziną.

³⁵ Zob. pkt 84 raportu, gdzie szerzej opisany został omawiany przypadek zastosowania ś.p.b.

³⁶ Opór polegał na tym, że osadzony kilka razy nieznacznie pochylał się do przodu i próbował odwrócić się w bok, kiedy był przytrzymywany przez funkcjonariuszy przy użyciu chwytu transportowego.

łącznego użycia, biorąc pod uwagę zachowanie osadzonego. Ustawa zezwala na użycie więcej niż jednego środka tylko wówczas, gdy uzasadniają to okoliczności zdarzenia³⁷. Tymczasem na nagraniach monitoringu z celi widać, że przez cały czas pobytu mężczyzna spokojnie porusza się od ściany do ściany, chwilami przykuca lub pochyla się. Natomiast w czasie trzykrotnej kontroli zachowania z udziałem psychologa i wychowawcy natychmiast wykonuje polecenia i spokojnie odpowiada na pytania.

72. KMPT zaleca stosowanie więcej niż jednego ś.p.b. z poszanowaniem zasad określonych w art. 8 oraz 6 i 7 u.ś.p.b.

73. Na nagraniach monitoringu widać też, że funkcjonariusze stosujący ś.p.b. w dniu 3 listopada 2024 r. oraz 7 i 12 czerwca 2025 r. mają na sobie kaski i kamizelki ochronne bez numerów identyfikacyjnych. Taka praktyka może utrudniać ustalenie ich tożsamości i przypisanie odpowiedzialności za konkretne czyny zabronione, gdyby zaszła taka potrzeba, jak i wyciągnięcie konsekwencji karnych i dyscyplinarnych. W skrajnych przypadkach może także wzmocnić poczucie bezkarności funkcjonariuszy i prowadzić do nadużywania przez nich środków przymusu.

74. KMPT w ramach swojej współpracy z formacjami mundurowymi i realizacji zadań prewencyjnych zwraca uwagę na kwestię używania indywidualnych, dobrze widocznych znaków identyfikacyjnych³⁸.

75. Zagadnienie to jest także przedmiotem zainteresowania licznych instytucji międzynarodowych, w tym CPT³⁹.

76. Krajowy Mechanizm zaleca Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Opolu zapewnienie, aby funkcjonariusze w podległych mu jednostkach mieli w każdym momencie (zwłaszcza w czasie stosowania śpb) indywidualne znaki identyfikacyjne umożliwiające ustalenie ich tożsamości przez odpowiednie organy (np. w formie indywidualnego numeru służbowego noszonego w widocznym miejscu na mundurze, odzieży ochronnej, hełmie).

³⁷ Zob. art. 8 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2026 r. poz. 244; dalej jako: u.ś.p.b.). W tym samym artykule jest mowa o tym, że więcej niż jeden środek przymusu można stosować na zasadach określonych w ustawie (zaś jedną z tych zasad jest stosowanie ś.p.b. proporcjonalnie do stopnia zagrożenia – zob. art. 6 ust. 1 u.ś.p.b.).

³⁸ Zob. wystąpienie RPO do Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2022 r., KMP.570.12.2020, a także wystąpienie ZRPO do MSWiA z dnia 27 września 2024 r., KMP.022.1.2024.

³⁹ Zob. Komentarz Ogólny Komitetu Praw Człowieka ONZ do art. 21 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych [Human Rights Committee, General comment No. 37 (2020) on the right of peaceful assembly (Article 21)], CCPR/C/GC/37, par. 89 i 90; Uwagi końcowe Komitetu Przeciwko Torturom z przeglądu sprawozdań Niemiec [CAT/C/DEU/CO/5, par. 30; CAT/C/DEU/CO/6, par. 38 i 40] i Hiszpanii [CAT/C/ESP/CO/6, par. 19 pkt. a)]. Zob. również sprawozdania CPT: Dwudziesty Ósmy Raport Generalny [CPT/Inf (2019) 9, par. 64, par. 71 i przypis nr 9] oraz raporty z wizyt w Danii [CPT/Inf (2019) 35, par. 12; CPT/Inf (2014) 25, par. 11], Słowenii [CPT/Inf (2017) 27, par. 23; CPT/Inf (2013) 16, par. 10], Czarnogórze [CPT/Inf (2019) 2, par. 22, CPT/Inf (2014) 16, par. 21, CPT/Inf (2010) 3, par. 27], Rumunii [CPT/Inf (2019) 7, par. 24], Francji [CPT/Inf (2017) 7, par. 15], Ukrainie [CPT/Inf (2015) 3, par. 36 i przypis nr 24], Niemczech [CPT/Inf (2017) 13, par. 21 i 22 oraz CPT/Inf (2012) 6, par. 17].

77. Mężczyźni umieszczeni w celi zabezpieczającej 3 listopada 2024 r. i 12 czerwca 2025 r. otrzymali odzież skarbową w za dużych rozmiarach. Monitoring obrazuje, że w czasie, gdy są wyprowadzani poza celę przy zastosowaniu chwytu transportowego, spodnie zsuwają się im z bioder ukazując bieliznę (w jednym z tych przypadków spodnie muszą być przytrzymywane przez funkcjonariuszy, żeby nie spadły). Mężczyzna umieszczony w celi w listopadzie przez pięć i pół godziny pobytu w izolacji był zmuszony trzymać spadające spodnie skutymi rękami (przez 3,5 godziny są skute z tyłu, w pozostałym czasie z przodu). Ponadto otrzymał nieodpowiednie do pory roku obuwie (klapki zamiast pantofli).

78. KMPT zwraca uwagę, że konieczność korzystania z odzieży skarbowej lub zastępczej w nieodpowiednim rozmiarze może mieć wpływ na samopoczucie psychiczne osadzonego, na to, jak jest postrzegany i oceniany przez funkcjonariuszy, współosadzonych i osoby postronne, a także stwarza ryzyko urazu, np. potknięcia się o zbyt długie nogawki spodni.

79. **KMPT zaleca nabycie i stosowanie odzieży skarbowej oraz obuwia zastępczego dla mężczyzn i kobiet w wielu rozmiarach oraz w wariantach dostosowanych do temperatur letnich i zimowych.**

80. Z nagrań monitoringu wynika, że przebieranie osadzonych w bieliznę i odzież skarbową w przedsionku celi zabezpieczającej odbywa się przy uchylonych drzwiach przedsionka⁴⁰. Wobec tego tę czynność – dotkliwie ingerującą w intymność i potencjalnie poniżającą – mogą obserwować osoby znajdujące się w korytarzu.

81. **KMPT zaleca zamykanie drzwi do przedsionka celi zabezpieczającej na czas przeprowadzania tam wszelkich czynności z udziałem osadzonych.**

82. W dniu 12 czerwca 2025 r. wobec jednego z osadzonych użyto siły fizycznej w postaci technik obezwładnienia i transportowych, kajdanek na ręce z tyłu, psa służbowego i celi zabezpieczającej. Z dokumentacji wynika, że mężczyzna chciał pobrać swoje rzeczy z magazynu, a po otrzymaniu odpowiedzi odmownej miał popchnąć i próbować uderzyć funkcjonariusza, po chwili zaś uderzyć innego, który został wezwany na miejsce zdarzenia (nagrania monitoringu nie obejmują tych wypadków, zaczynają się w czasie stosowania obezwładnienia wobec mężczyzny).

83. W ocenie KMPT fakt, że osadzony dokonał próby zamachu na funkcjonariuszy, a ponadto przez cały czas stosowania ś.p.b. deklarował, że nie będzie wykonywał poleceń, i wielokrotnie stawiał czynny opór, sprawia, że zasadność użycia środków przymusu jest niewątpliwa. Na nagraniach monitoringu zarejestrowano także, że dowódca zmiany wielokrotnie pytał osadzonego o gotowość do podjęcia współpracy i zwracał się do niego z zachowaniem formy „pan”.

⁴⁰ W analizowanych przypadkach osadzeni stawiali opór (o bardzo zróżnicowanym nasileniu) na początku doprowadzenia do celi lub w trakcie przebierania i czynność tę wykonywali funkcjonariusze.

84. Jednakże wątpliwości KMPT budzi brak skutecznych metod deeskalacji sytuacji i przełamania oporu mężczyzny w początkowym etapie użycia ś.p.b. Na nagraniach monitoringu osadzony wielokrotnie powtarza, że chce pójść do magazynu po swoje rzeczy. Funkcjonariusze nie odnoszą się do wyrażonej przez niego potrzeby w sposób konkretny, to znaczy wskazując, kiedy dokładnie i na jakich zasadach będzie mógł udać się do magazynu⁴¹. Próby rozmowy z osadzonym podejmowane przez wychowawczynię i dowódcę zmiany nie doprowadzają do nawiązania kontaktu. Rozmowę z psychologiem zaproponowano mężczyźnie po raz pierwszy dopiero w trakcie kontroli zachowania podczas pobytu w celi zabezpieczającej, po około 1,5 godziny od rozpoczęcia stosowania ś.p.b.

85. Na nagraniu zarejestrowanym przy użyciu kamery przenośnej widać i słyhać, że w trakcie obezwładnienia w celi mieszkalnej i doprowadzenia do celi zabezpieczającej użyto psa służbowego. Zasadność zastosowania psa jako kolejnego środka przymusu, poza kajdankami i siłą fizyczną w postaci technik obezwładnienia, a następnie transportu, budzi wątpliwości Krajowego Mechanizmu. W czasie obezwładnienia w celi mieszkalnej osadzony leży na brzuchu z rękami skutymi z tyłu, jest dociskany do ziemi przez 4 funkcjonariuszy, którzy unieruchamiają go niemal całkowicie – jedynie chwilami jest w stanie nieznacznie się poruszyć. Dodatkowo w celi znajduje się jeszcze co najmniej troje funkcjonariuszy, a kilkanaścioro kolejnych obserwuje sytuację z korytarza⁴². W trakcie doprowadzenia do celi zabezpieczającej trzech funkcjonariuszy asekurujących osadzonego przemieszcza się w towarzystwie kilku innych i bez większego trudu są w stanie pokonać opór mężczyzny.

86. W ocenie KMPT z nagrań monitoringu wynika, że sytuacja przez cały czas była w pełni kontrolowana przez personel działu ochrony. Obecność psa (który w pewnym momencie zaczyna szczekać) w takich okolicznościach wydaje się nadmiarowa i nieproporcjonalna, może doprowadzić do eskalacji napięcia. Ponadto zastosowanie psa nie zostało odnotowane w dokumentacji ze zdarzenia.

87. Na nagraniu monitoringu z kamery przenośnej widać, że w czasie obezwładniania osadzonego w celi mieszkalnej jeden z funkcjonariuszy dociska jego nogę do ziemi przy pomocy przedmiotu przypominającego pałkę lub ręczny wykrywacz metali. Użycie tego przedmiotu również nie zostało odnotowane w dokumentacji ze zdarzenia nadesłanej do analizy na wniosek KMPT.

88. **KMPT zaleca odnotowywanie w dokumentacji wszystkich ś.p.b. zastosowanych w danym przypadku.**

⁴¹ Zasady przyjmowania osadzonych w magazynach są określone w rozdz. 9, § 12.2 zarządzenia nr 55/2024 Dyrektora Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu z dnia 19 lipca 2024 r. w sprawie porządku wewnętrznego z ZK nr 1 we Wrocławiu i OZ w Oleśnicy (dalej jako: porządek wewnętrzny).

⁴² Na nagraniu monitoringu z korytarza oddziału w początkowym okresie unieruchomienia znajduje się jedenaścioro funkcjonariuszy.

89. Kamera nasobna używana w czasie stosowania ś.p.b. zarejestrowała, jak jeden z funkcjonariuszy obecnych w celi mieszkalnej zwraca się w pewnym momencie do dowódcy zmiany: „Za []ę mu, k []a”, podchodzi do umywalki i spluwa, a potem mówi coś niewyraźnie, wskazując na swoją twarz. Groźba, mogąca odnosić się do osadzonego⁴³, nie została w żaden sposób skomentowana przez dowódcę ani żadnego z obecnych funkcjonariuszy. Nie wspomniał o niej także zastępca kierownika działu ochrony w swoim raporcie kontrolnym mającym na celu ocenę użycia ś.p.b. w opisywanym przypadku (na podstawie nagrań i dokumentacji).

90. KMPT zwraca uwagę, że przyzwalanie na tego typu wypowiedzi przyczynia się do budowania atmosfery napięcia i wrogości w jednostce, może wywoływać u osadzonych poczucie zastraszenia i znacznie utrudniać zarówno codzienne funkcjonowanie, jak i działanie w sytuacjach kryzysowych. Jest także przejawem braku profesjonalizmu.

91. Krajowy Mechanizm zwraca się do Dyrektora zakładu z pytaniem, czy wyciągnięto jakieś konsekwencje wobec funkcjonariusza, którego zachowanie opisano powyżej, a także jakie to były konsekwencje lub dlaczego zaniechano podjęcia działań.

92. W czasie doprowadzania do celi zabezpieczającej osadzony jest bezpośrednio asekurowany przez trzech funkcjonariuszy – dwóch z nich prowadzi go z lewej i prawej strony, a jeden z przodu (poruszając się tyłem i asekurowując głowę mężczyzny zgiętego w pół). Na nagraniach monitoringu widać, że asekuracja głowy polega na tym, że funkcjonariusz de facto trzyma ją pod pachą, oplatając ręką szyję pochylonego osadzonego. W pewnym momencie ten sygnalizuje, że nie może oddychać – chwyt zostaje na chwilę rozluźniony na polecenie dowódcy zmiany, lecz po krótkim postoju jest stosowany ponownie, przez cały czas doprowadzenia osadzonego.

93. KMPT wyraża zaniepokojenie stosowaniem chwytu za szyję, również po tym, jak osoba doprowadzana zasygnalizowała, że jest przytrzymywana w sposób utrudniający oddychanie. Krajowy Mechanizm przypomina także, że zgodnie z art. 7 ust. 1 u.ś.p.b. środków przymusu używa się w sposób wyrządzający możliwie jak najmniejszą szkodę.

94. Ponadto przez cały czas stosowania wobec osadzonego obezwładnienia i chwytów transportowych mężczyzna co kilkadziesiąt sekund sygnalizuje, że czynności sprawiają mu ból (krzyczy: „Aaaa!”, „Moja ręka!”, „Moja wita!”, „Moja noga!”). Nie spotyka się to z żadną reakcją dowódcy zmiany ani funkcjonariuszy. Przykładowo w czasie obezwładnienia w celi mieszkalnej jeden z czterech funkcjonariuszy unieruchamia nogę mężczyzny przy pomocy (prawdopodobnie) pałki służbowej,

⁴³ Z poprzedniej wypowiedzi tego funkcjonariusza zarejestrowanej na nagraniu wynika, że to jego osadzony próbował zaatakować przed zastosowaniem ś.p.b.

opierając się na niej ciężarem ciała. Osadzony krzyczy: „Moja noga!”, jednak funkcjonariusz nie zmienia stopnia nachylenia ani nie wykonuje innego żadnego ruchu wskazującego, że zmniejsza siłę nacisku.

95. KMPT w pełni rozumie potrzebę zachowania porządku w jednostce oraz fakt, że funkcjonariusze musieli przełamać opór osadzonego. Jednakże nie może to oznaczać przyzwolenia na całkowite ignorowanie sygnałów, że stosowane przez funkcjonariuszy chwytaki powodują ból. Przeciwnie, zgodnie z art. 7 ust. 3 u.ś.p.b. środków przymusu używa się z zachowaniem szczególnej ostrożności.

96. Zgodnie z regułą 66 Europejskich Reguł Więziennych personel zajmujący się bezpośrednio więźniami szkoli się w stosowaniu technik umożliwiających minimalne użycie siły w celu krępowania swobody ruchów agresywnych więźniów⁴⁴.

97. Z kolei CPT zwraca uwagę, że profesjonalizm personelu więziennego wymaga, aby był on w stanie obchodzić się z osadzonymi w sposób przyzwoity i humanitarny, zwracając przy tym uwagę na kwestie bezpieczeństwa i porządku. Rozwijanie pozytywnych i konstruktywnych relacji między personelem więziennym a osadzonymi zmniejszy ryzyko złego traktowania, a jednocześnie zwiększy kontrolę i bezpieczeństwo⁴⁵.

98. KMPT wyraża zaniepokojenie faktem, że opisywana sytuacja, zapoczątkowana przez prozaiczną potrzebę dnia codziennego, doprowadziła do eskalacji napięcia w takim stopniu, że konieczne okazało się umieszczenie osadzonego w celi zabezpieczającej na 6 godzin oraz konsultacja medyczna⁴⁶. W ocenie Krajowego Mechanizmu funkcjonariusze nie podjęli w należyтым stopniu prób zapobieżenia takiemu rozwojowi wypadków. Nieodniesienie się w sposób konkretny do wyrażonej przez osadzonego potrzeby, zbyt późno przeprowadzona rozmowa z psychologiem, nadmierne użycie ś.p.b. oraz stosowanie siły w sposób wywołujący dodatkowe, niepotrzebne cierpienie mogły przyczynić się do spotęgowania oporu mężczyzny.

99. Zgodnie z zasadą wyrażoną w Regułach Mandeli, administracja więzienna powinna uzyskać dostęp do przeszkolenia, a także zapewnić przeszkolenie

⁴⁴ Zob. Zalecenie Rec(2006)2-rev Komitetu Ministrów dla Państw Członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r., poddane przeglądowi i zmienione przez Komitet Ministrów w dniu 1 lipca 2020 r.

⁴⁵ Zob. Uzupełnienie standardów CPT dotyczących pozbawienia wolności w zakładzie karnym, Wyciąg z Jedenastego Sprawozdania Ogólnego, CPT/Inf(2001)16-part, par. 26.

⁴⁶ W notatce służbowej dowódcy zmiany widnieje zapis: „W związku z bardzo nienaturalnym zachowaniem oraz niejasnym stanem zdrowia osadzanego, który wymiotował w czasie przebywania w celi zabezpieczającej, w celu zapewnienia jego bezpieczeństwa, podjąłem decyzję o wezwaniu zespołu ratownictwa medycznego”. Na nagraniu monitoringu z celi nie widać, że mężczyzna wymiotuje, widać natomiast, że pod koniec pobytu kilkakrotnie kaszle i splota. Nagrania z kamery nasobnej kończą się w momencie doprowadzenia osadzonego do karetki.

w stosowaniu technik kontroli, które pozwoliłyby uniknąć konieczności zastosowania środków przymusu lub zmniejszyć ich inwazyjność⁴⁷.

100. KMPT zaleca każdorazowe analizowanie nagrań z użycia ś.p.b. na potrzeby oceny umiejętności funkcjonariuszy w zakresie deeskalacji sytuacji konfliktowych.

D. Kary i nagrody

101. Drugą najczęściej wymierzaną osadzonym karą (po naganie) zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet, jest pozbawienie możliwości korzystania z widzeń i samoinkasującego aparatu telefonicznego na okres do 28 dni⁴⁸.

102. Krajowy Mechanizm przypomina, że zgodnie z art. 102 pkt 2 k.k.w. utrzymywanie więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi jest prawem skazanego. W ocenie KMPT środek dyscyplinarny w postaci zakazu kontaktów z rodziną może znacznie zaszkodzić budowaniu właściwych relacji i powodować dalsze łamanie zasad wywołane frustracją, nie przynosząc przy tym żadnych korzyści dyscyplinarnych.

103. Reguły Mandeli wskazują, że kary dyscyplinarne nie powinny zawierać całkowitego zakazu kontaktów z rodziną. Możliwość kontaktu z rodziną może zostać ograniczona na określony czas tylko w wyjątkowych sytuacjach, wymaganych do utrzymania bezpieczeństwa i porządku⁴⁹.

104. Krajowy Mechanizm zaleca odstąpienie od stosowania kar polegających na pozbawieniu kontaktu ze światem zewnętrznym, a jeśli zostanie ono uznane za konieczne – ograniczenie ich wyłącznie do przypadków uzasadnionych najpoważniejszymi przestankami oraz uprzednie rozważenie alternatywnych środków dyscyplinujących, które nie ingerują w fundamentalne prawo osadzonych do kontaktu z rodziną.

105. Z kolei porównanie nagród przyznawanych osadzonym kobietom i mężczyznom wykazało uderzające dysproporcje w kilku kategoriach dotyczących kwestii materialnych i związanych z kontaktami ze światem zewnętrznym. Mianowicie w analizowanym okresie nagroda pieniężna została przyznana 37 razy mężczyznom i tylko raz kobiecie, a zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej – odpowiednio 288 i 9 razy. Jako punkt odniesienia co do liczebności populacji osadzonych kobiet i mężczyzn można przyjąć informację, że w dniu rozpoczęcia wizytacji kobiety stanowiły ok. 10% wszystkich osadzonych w jednostce.

⁴⁷ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), reguła 49.

⁴⁸ Od początku 2024 r. do dnia rozpoczęcia wizytacji zastosowano taką karę 19 razy wobec kobiet i 292 razy wobec mężczyzn.

⁴⁹ Reguła 43.

106. **KMPT zwraca się do Dyrektora jednostki o wskazanie przyczyn tego stanu rzeczy, zwłaszcza powodu, dla którego osadzone kobiety kilkadziesiąt razy rzadziej otrzymują nagrody pieniężne niż mężczyźni.**

107. Biorąc pod uwagę nagrody sprzyjające wzmocnieniu więzi ze światem zewnętrznym, zezwolenie na dłuższe widzenie przyznano 91 razy osadzonym mężczyznom i 1 raz kobiecie, zezwolenie na dodatkowe widzenie – 96 razy mężczyznom i 1 raz kobiecie, zezwolenie na dodatkowe skorzystanie z samoinkasującego aparatu telefonicznego na własny koszt lub koszt rozmówcy – 399 razy mężczyznom i 4 razy kobietom. Niektórych nagród pozbawionym wolności w jednostce kobietom nie udzielono ani razu od początku 2024 r., a kilkanaście lub kilkadziesiąt razy przyznano je mężczyznom. Mowa o: zezwoleniu na widzenie w osobnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej (12 razy przyznane mężczyznom), zezwoleniu na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (16 razy przyznane mężczyznom), zezwoleniu na widzenie bez osoby dozorującej (33 razy przyznane mężczyznom), zezwoleniu na przekazanie osobie wskazanej przez skazanego upominku (34 razy przyznane mężczyznom) oraz zezwoleniu na widzenie bez dozoru, poza obrębem jednostki, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania na okres do 30 godzin (50 razy przyznane mężczyznom).

108. Zgodnie z Regułami Mandeli, jeśli w jednostce dozwolone są odwiedziny małżeńskie, prawo to powinno być stosowane bez dyskryminacji, a kobiety skazane na karę pozbawienia wolności powinny korzystać z niego na równi z mężczyznami⁵⁰.

109. **KMPT zaleca częstsze korzystanie z możliwości przyznawania osadzonym kobietom nagród umożliwiających wzmocnienie kontaktu ze światem zewnętrznym, określonych w art. 138 § 1 pkt 1–3, 7, 8, 11 i 16 k.k.w.**

E. Kontakt z rodziną

110. Jak wynika z § 24 ust. 7 porządku wewnętrznego jednostki⁵¹, osadzeni będący rodzicami lub opiekunami prawnymi dzieci do lat 15 są w pierwszej kolejności uprawnieni do korzystania z rozmów w formie wideopołączenia (na potrzeby rozmów z dziećmi). W dokumencie nie zawarto natomiast informacji, że mają oni prawo do dodatkowego widzenia z dziećmi na podstawie art. 105a § 3 k.k.w.

111. **KMPT zaleca uzupełnienie porządku wewnętrznego jednostki o informację o możliwości dodatkowego widzenia z dziećmi skazanych, o których mowa w art. 87a k.k.w.**

⁵⁰ Reguła 58.

⁵¹ Zob. Zarządzenie nr 55/2024 Dyrektora Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu z dnia 19 lipca 2024 r. w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu i Oddziale Zewnętrznym w Oleśnicy.

112. Zgodnie z § 23 ust. 1 porządku wewnętrznego w zakładzie zamkniętym osadzeni mają prawo korzystać z aparatów telefonicznych do kontaktu z inną osobą niż wymieniona w art. 8 § 3 k.k.w. co najmniej dwa razy w tygodniu (w przypadku tymczasowo aresztowanych wymagana jest do tego każdorazowa zgoda organu dysponującego, chyba że ów organ zarządzi inaczej). Delegacja KMPT otrzymała informacje, że w przypadku korzystania z aparatu telefonicznego do kontaktów z rodziną nieodebrane połączenie od osadzonego bywa traktowane jak zrealizowana rozmowa (co uniemożliwia podjęcie ponownej próby nawiązania kontaktu). Tymczasem § 23 ust. 15 porządku wewnętrznego wskazuje, że osadzony, któremu nie udało się nawiązać połączenia telefonicznego z przyczyn od siebie niezależnych, powinien niezwłocznie poinformować o tym oddziałowego, a wówczas może zostać ponownie doprowadzony do samoinkasującego aparatu telefonicznego, w miarę możliwości – po zrealizowaniu pozostałych zgłoszeń zaplanowanych na dany dzień.

113. KMPT zaleca umożliwianie osadzonym ponownych prób połączenia telefonicznego z rodziną, gdy nie udało się nawiązać połączenia z przyczyn niezależnych od osadzonego, zgodnie z § 23 ust. 15 porządku wewnętrznego.

114. W asortymencie kantyny przyległej do sali widzeń brakowało produktów higienicznych dla dzieci, a wybór artykułów spożywczych ograniczał się do słodyczy i soków. Z porządku wewnętrznego (§ 14 ust. 22) wynika, że osoba odwiedzająca przed rozpoczęciem widzenia jest zobowiązana do pozostawienia w depozycie wszystkich przedmiotów osobistych, co może uniemożliwiać wniesienie na spotkanie własnych produktów dla dzieci (pieluszek, chusteczek, produktów spożywczych). W kantynie brakowało także podpasek i tamponów.

115. Zgodnie z Zaleceniami Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczącymi dzieci rodziców osadzonych w zakładach karnych należy podjąć działania zapewniające, by każde dziecko odwiedzające rodzica w zakładzie karnym czuło się szanowane, bezpieczne i aby czuło się komfortowo; jest to szczególnie ważne w przypadku dzieci o specjalnych potrzebach⁵².

116. Krajowy Mechanizm rekomenduje uzupełnienie asortymentu kantyny dla odwiedzających o produkty higieniczne dla dzieci i kobiet (pieluszki, wilgotne chusteczki, tampony, podpaski) oraz o produkty spożywcze dla dzieci (np. przeciery, chrupki kukurydziane, suszone owoce itp.).

F. Kontakt z adwokatem

117. Zgodnie z § 23 ust. 6 porządku wewnętrznego skazany pozbawiony wolności w zakładzie zamkniętym może korzystać co najmniej raz w tygodniu,

⁵² Zob. Zalecenie CM/Rec(2018)5 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczące dzieci rodziców osadzonych w zakładach karnych, zasada 21.

w wyznaczonych godzinach, z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu ze obrońcą lub pełnomocnikiem. Analogiczne zasady (z zastrzeżeniem art. 217c § 2 i 3 k.k.w.) dotyczą tymczasowo aresztowanego (§ 23 ust. 10 porządku wewnętrznego). Wizytujący odebrali jednak sygnały, że nieudane próby połączenia się z adwokatem (w sytuacji, gdy obrońca nie odebrał telefonu) są traktowane przez oddziałowych jako odbyte rozmowy, co uniemożliwia kolejne próby kontaktu. Ponadto samo umożliwienie wykonania połączenia ma zależeć od decyzji konkretnego funkcjonariusza i być realizowane uznaniowo.

118. Krajowy Mechanizm zaleca umożliwianie osadzonym realizowania ich prawa do kontaktu z obrońcą na zasadach określonych w k.k.w. i porządku wewnętrznym jednostki.

119. Widzenia z adwokatem odbywają się w niemonitorowanym pomieszczeniu w budynku administracji. Z pozyskanych informacji wynika, że jedynym sposobem przekazania przez pełnomocnika dokumentów osadzonemu jest skorzystanie z pośrednictwa biura podawczego zakładu.

120. Krajowy Mechanizm zwraca się do Dyrektora zakładu z pytaniem, jakie rozwiązania zostały przyjęte w celu ochrony tajemnicy adwokackiej podczas przekazywania osadzonym dokumentów przez biuro podawcze.

G. Opieka medyczna

121. Na obsadę medyczną jednostki składa się 7,8 etatu lekarzy różnych specjalności, 9 kontraktów i 1 umowa cywilnoprawna dla pielęgniarek i ratowników medycznych oraz 6,6 etatu pozostałego personelu. Pielęgniarki i ratownicy medyczni pełnią dyżury w dni powszednie w godzinach 6.30–17.30, a w weekendy między 8.00 a 13.00, natomiast lekarze – w dni powszednie między 7.00 a 15.00. Oznacza to, że w godzinach popołudniowych i nocnych nie ma w zakładzie żadnego pracownika medycznego. W opinii KMPT sytuacja ta stwarza wielorakie zagrożenia, biorąc pod uwagę zarówno kwestie zdrowia, jak i związane z zapobieganiem złemu traktowaniu. Gdyby do zdarzenia wymagającego nagłej interwencji doszło poza godzinami pracy ambulatorium, to personel niemedyczny musiałby dokonać oceny, czy wezwanie pogotowia jest konieczne, co wiąże się z olbrzymią odpowiedzialnością i stwarza ryzyko podjęcia błędnej decyzji. Ponadto czasowy brak personelu medycznego wpływa na efektywność dokumentowania obrażeń i utrudnia sprawowanie pieczy nad osobami umieszczonymi w celi izolacyjnej i zabezpieczającej.

122. W związku z wizytacjami przeprowadzonymi w polskich zakładach karnych CPT zalecił podjęcie działań, aby zagwarantować ciągłą obecność w jednostce osoby mającej przeszkolenie w zakresie udzielania pierwszej pomocy (m.in. resuscytacja krążeniowo-oddechowa oraz obsługa defibrylatora) – również

w godzinach nocnych oraz w dni wolne od pracy. Komitet wskazał przy tym, że funkcję tę powinna pełnić wykwalifikowana pielęgniarka⁵³.

123. KMPT zaleca wprowadzenie rozwiązań organizacyjnych, które umożliwią całodobową obecność personelu medycznego w jednostce.

124. Personel medyczny w wizytowanym zakładzie miał styczność z materiałami nt. Protokołu stambulskiego⁵⁴, jednak nie stosował w praktyce sposobu dokumentowania obrażeń zalecanego w tym podręczniku, to znaczy m.in. oznaczania miejsc występowania obrażeń na rycinach przedstawiających obrys sylwetki człowieka (tzw. mapach ciała).

125. W ocenie Krajowego Mechanizmu znajomość Protokołu stambulskiego i umiejętność jego praktycznego stosowania ma kluczowe znaczenie dla skutecznej prewencji różnych form złego traktowania osób przebywających w miejscach pozbawienia wolności. Dokumentowanie obrażeń zgodnie ze wskazaniem Protokołu rekomenduje również SPT⁵⁵ oraz – bezpośrednio w odniesieniu do Polski – CPT⁵⁶.

126. KMPT zaleca szkolenie pracowników ze stosowania Protokołu stambulskiego oraz wdrożenie zalecanego w tym podręczniku sposobu dokumentowania obrażeń, m.in. stosowanie oprócz opisów także map ciała i wykonywanie zdjęć obrażeń za zgodą osoby pozbawionej wolności.

127. Konsultacje osadzonych z lekarzem psychiatrą i z adwokatem co do zasady odbywają się w tzw. pokoju przesłuchań, a osadzony w trakcie takiego spotkania znajduje się w części pomieszczenia odgródzonej kratą (krata wydziela około jednej trzeciej pokoju, osoba umieszczona za nią ma do dyspozycji przestrzeń o powierzchni kilku metrów kwadratowych).

128. KMPT uznaje, że w konkretnych przypadkach (np. więźniów uznanych za stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, zachowujących się agresywnie) stosowanie specjalnych środków bezpieczeństwa może być konieczne. Jednakże praktyka umieszczania za metalowymi kratami osadzonych, którzy nie stwarzają realnego zagrożenia, są w kryzysie psychicznym, samobójczym lub z innych przyczyn (np. podczas spotkania z adwokatem) narusza ich godność i jest środkiem nieproporcjonalnym w stosunku do potrzeb.

⁵³ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce CPT/Inf (2022) 56, par. 59; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, par. 76.

⁵⁴ Podręcznik ONZ skutecznego dochodzenia i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Zob.: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-protokol-stambulski-nowa-wersjatlumaczenie-ms-odpowiedz-kolejna>.

⁵⁵ Zob. Raporty SPT z wizyt: w Peru, CAT/OP/PER/1, par. 20; w Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, par. 46-48; w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, par. 38-39.

⁵⁶ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, par. 80 oraz w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, par. 26. Zob. też raport Healthcare in prison, Prison Standard [CPT/Inf (2025) 37, par. 15-24.

129. **KMPT zaleca zaprzestanie umieszczania w wydzielonej kratą części tzw. pokoju przesłuchań osadzonych, wobec których stosowanie takich środków bezpieczeństwa jest nieproporcjonalne i niezasadne.**

H. Rozmieszczenie

130. W jednostce funkcjonuje oddział kobiecy o pojemności 87 miejsc, umieszczony w osobnym pawilonie. Jednakże zdarzają się sytuacje umieszczania kobiet na oddziałach męskich w monitorowanych celach mieszkalnych (w trakcie wizytacji w takiej celi znajdowała się jedna osadzona) oraz na oddziale terapeutycznym. Problem niedostatecznej liczby miejsc na oddziale dla kobiet i konieczności umieszczania kobiet poza jego obrębem jest poruszany w protokołach z odpraw kierownictwa (np. w protokole z kwietnia 2025 r.).

131. Zgodnie z § 8 instrukcji nr 3/2025 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. w sprawie postępowania z osadzonymi kobietami, umieszcza się je w jednostkach przeznaczonych dla kobiet lub w wyodrębnionych oddziałach – w szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszcza się osadzanie kobiet w innym oddziale, na podstawie decyzji dyrektora jednostki penitencjarnej⁵⁷.

132. KMPT zwraca uwagę, że praktyka umieszczania kobiet na oddziałach męskich może zwiększać ryzyko przemocy ze względu na płeć zarówno ze strony osadzonych mężczyzn, jak i personelu męskiego pełniącego służbę w tych oddziałach. Może też prowadzić do większej izolacji rozmieszczonych w ten sposób kobiet⁵⁸.

133. Takie stanowisko jest zgodne z międzynarodowymi standardami odnoszącymi się do praw osób pozbawionych wolności, na które zwraca uwagę SPT⁵⁹ oraz które są zawarte w Regułach Mandeli⁶⁰.

134. **KMPT zaleca, aby kobiety pozbawione wolności były umieszczane w jednostce z uwzględnieniem zasady separacji od osadzonych mężczyzn.**

135. Z analizy informacji zawartych w CBDOW wynika, że w czasie wizytacji co najmniej w jednej celi były osadzone osoby skazane i tymczasowo aresztowane. Tymczasem zgodnie z art. 212 § 1 pkt 1 k.k.w. te dwie kategorie osadzonych powinny być rozmieszczane osobno.

⁵⁷ Przed podjęciem decyzji dyrektor zapoznaje się ze stanowiskiem kierowników działów penitencjarnego i ochrony, a w przypadku kobiet tymczasowo aresztowanych – również kierownika działu ewidencji.

⁵⁸ Zob. Raport KMPT z wizytacji Aresztu Śledczego w Białymstoku, KMP.571.18.2024, pkt 53-58.

⁵⁹ Zob. Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Prevention of torture and ill treatment of women deprived of their liberty, 18 stycznia 2016 r., CAT/OP/27/1, par. 43.

⁶⁰ Reguła 11 mówi o tym, że mężczyźni i kobiety, w takim stopniu, jak to możliwe, będą umieszczani w odrębnych instytucjach; w instytucjach przyjmujących zarówno mężczyzn, jak i kobiety, części instytucji przeznaczone dla kobiet będą całkowicie oddzielone.

136. **KMPT zwraca się do Dyrektora zakładu z pytaniem o przyczyny osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych w jednej celi mieszkalnej.**

I. Traktowanie

137. Ilościowa i tematyczna analiza skarg złożonych przez osadzonych w okresie między 1 stycznia a 31 grudnia 2024 r. oraz między 1 stycznia 2025 r. a dniem rozpoczęcia wizytacji wskazuje, że w kategorii „traktowanie przez funkcjonariuszy i pracowników” odnotowano ponaddwukrotny wzrost liczby wniosków skargowych – z 39 w 2024 r. do 85 przez niespełna 10 miesięcy kolejnego roku⁶¹. W czasie rozmowy podsumowującej zespół wizytujący zwrócił kierownictwu jednostki uwagę na tę niepokojącą tendencję i na fakt, że we wnioskach skargowych szczególnie często pojawiają się nazwiska kilku konkretnych funkcjonariuszy.

138. Wśród osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMPT, niektórzy pozytywnie oceniali traktowanie ze strony personelu, ale pojawiały się też informacje o zwracaniu się przez funkcjonariuszy do osadzonych w sposób wulgarny, obelżywy protekcyjny bądź lekceważący. Analiza nagrań monitoringu wykazała też, że funkcjonariusze nie zawsze stosują formę „pan”, zwracając się do osadzonych.

139. **KMPT zaleca systematyczne przypominanie funkcjonariuszom o konieczności traktowania osadzonych z szacunkiem, w tym stosowania form „pan/pani” w komunikacji z osobami pozbawionymi wolności.**

140. Krajowy Mechanizm odebrał pojedynczy sygnał, że osoby przyjmowane do zakładu karnego, które docierają do jednostki w złym stanie higienicznym, są proszone o zdjęcie ubrań w bramie przed wejściem, a do środka muszą przejść w samej bieliźnie. W ocenie KMPT taka praktyka rodzi znaczne ryzyko poniżającego traktowania oraz przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć.

141. **KMPT zwraca się do Dyrektora zakładu z pytaniem, czy została opracowana procedura przyjmowania do zakładu osób zaniedbanych higienicznie, a także o nadesłanie kopii dokumentu lub informacji na temat praktyki stosowanej w takich sytuacjach.**

J. Bezpieczeństwo

142. W czasie oglądu jednostki przedstawiciele KMPT stwierdzili, że przycisk instalacji przyzywowej w celi zabezpieczającej nie działa. Naprawy dokonano doraźnie w trakcie trwania wizyty KMPT. Ponadto z materiałów dotyczących prób wykorzystania

⁶¹ W ramach kategorii traktowanie 22 skargi złożone w 2025 r. dotyczyły sposobu przeprowadzania kontroli osobistej i kontroli cel, a 45 skarg – innych form niewłaściwego traktowania. Całkowita liczba skarg w 2024 r. wynosiła 218, w okresie między 1 stycznia a 20 października 2025 r. – 240.

tej celi kilka miesięcy wcześniej wynika, że awarii uległ wówczas system monitoringu (osadzony został umieszczony w celi zabezpieczającej na innym oddziale)⁶².

143. Krajowy Mechanizm zaleca systematyczne sprawdzanie stanu instalacji cel zabezpieczających.

144. W kartach zaleceń profilaktycznych niektórych osadzonych stwierdzono adnotację: „osadzony (osadzona) nie ma nadanej cechy penitencjarnej 502 – stosować kajdanki”, brakuje natomiast informacji m.in. o tym, czy dana osoba powinna być kajdankowana także w czasie spotkań z adwokatem. Z punktu widzenia Krajowego Mechanizmu brak jasnych wytycznych rodzi ryzyko stosowania kajdanek w sposób rutynowy, nadmierny i naruszający godność osób pozbawionych wolności, np. gdy spokojnie zachowujący się osadzony pozostaje skuty w czasie takiego spotkania (co np. utrudnia mu sporządzanie notatek, gdyby zaszła taka potrzeba), a dodatkowo znajduje się w specjalnym pomieszczeniu oddzielony od adwokata kratą.

145. KMPT zaleca zorganizowanie spotkań z pełnomocnikami w taki sposób, aby osoba pozbawiona wolności miała możliwość swobodnego robienia notatek, a w przypadku oddzielenia osadzonego i adwokata kratą – odstąpienie od stosowania kajdanek podczas widzenia.

146. Dowódca zmiany w czasie służby ma przy sobie kamerę nasobną, którą uruchamia m.in. podczas stosowania ś.p.b. W trakcie analizy nagrań z zastosowania środków przymusu z dnia 7 czerwca 2025 r. kamera nasobna była włączona także w czasie opatrywania przez pracownika zakładowej służby zdrowia samookaleczeń osadzonego. Tymczasem z § 63 ust. 3 pkt 11 Zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego SW wynika, że dowódca zmiany rejestruje za pomocą kamery nasobnej obraz i dźwięk w razie użycia ś.p.b., jednak nie dotyczy to czynności podejmowanych przez osoby wykonujące zawód medyczny⁶³.

147. Krajowy Mechanizm zaleca stosowanie kamery nasobnej zgodnie ze wskazaniem zawartymi w § 63 ust. 3 pkt 11 Zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego SW, a także przeformułowanie procedury użytkowania kamer nasobnych z uwzględnieniem tych wskazań.

148. W czasie wizytacji zebrano informacje, że przenośne sygnalizatory osobiste (tzw. zrywki), które mają do dyspozycji przedstawiciele personelu niebędący funkcjonariuszami, po uruchomieniu wydają nie dość głośne dźwięki, wobec czego nie zapewniają pracownikom poczucia bezpieczeństwa w kontakcie z osadzonymi. Kwestia ta została poruszona w trakcie rozmowy podsumowującej z udziałem kierownictwa placówki. Z informacji uzyskanych wówczas i potwierdzonych

⁶² Zastosowanie ś.p.b. wobec osadzonego w dniu 3 listopada 2024 r.

⁶³ Zob. Zarządzenie nr 30/25 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 marca 2025 r. w sprawie sposobów ochrony, konwojowania oraz zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

w wiadomości pisemnej wynika, że w zakładzie trwa wymiana sygnalizatorów na bardziej efektywne bezprzewodowe piloty zintegrowane z systemem alarmowym.

149. **KMPT zwraca się do Dyrektora zakładu o informację, na jakim etapie znajduje się wymiana przenośnych urządzeń alarmowych.**

K. Personel

150. Z przedstawionego KMPT zestawienia szkoleń i kursów zrealizowanych i zaplanowanych dla działu ochrony w okresie od początku 2024 r. do dnia rozpoczęcia wizytacji wynika, że dotyczyły one stricte zagadnień związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. Również szkolenia działu penitencjarnego w przeważającej mierze były związane z zakresem wykonywanych obowiązków.

151. Z punktu widzenia skutecznej prewencji złego traktowania różnych grup osadzonych konieczne jest znaczne wzbogacenie oferty szkoleniowej funkcjonariuszy obu działów o zagadnienia związane z szeroko pojętą problematyką praw człowieka. Również standardy międzynarodowe podkreślają konieczność odpowiedniego przygotowania personelu więziennego do specyfiki pełnionych funkcji⁶⁴.

152. **Krajowy Mechanizm zaleca, by do programów szkoleniowych funkcjonariuszy cyklicznie włączać zagadnienia związane z: międzynarodowymi standardami praw człowieka i prewencją tortur, zakazem dyskryminacji (m.in. ze względu na niepełnosprawność, wiek, orientację psychoseksualną i tożsamość płciową, a także pochodzenie), komunikacją interpersonalną i deeskalacją napięcia w sytuacjach konfliktowych, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz pracy z grupami wrażliwymi (np. z osobami starszymi, z niepełnosprawnościami, nie w pełni sprawnymi ruchowo, osobami z zaburzeniami psychicznymi, somatycznie chorymi, osobami z grupy LGBT+).**

153. Jednostka zapewnia superwizję grupową funkcjonariuszom z działu penitencjarnego (prowadzoną przez OISW w Opolu) oraz z działów terapeutycznych. Pracownicy działu ochrony nie mają zapewnionych spotkań z superwizorem.

154. KMPT zwraca uwagę, że oprócz superwizji grupowej warto zapewnić także możliwość superwizji indywidualnej oraz że tego rodzaju wsparcie powinno być dostępne dla wszystkich chętnych funkcjonariuszy.

155. **KMPT zaleca zapewnienie wszystkim funkcjonariuszom możliwości skorzystania z superwizji grupowej i indywidualnej prowadzonej przez zewnętrznego eksperta.**

⁶⁴ Zob. Reguły Nelsona Mandeli, reguły 75-76; Europejskie Reguły Więzienne, reguła 81; Jedenaste Sprawozdanie Ogólne CPT, CPT/Inf (2001)16, par. 26; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, par. 60; Raport SPT z wizyty w Meksyku w 2008 r., CAT/OP/MEX/1, par. 95.

VI. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

a) Dyrektorowi Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu:

1. zwiększenie liczby psychologów penitencjarnych zatrudnionych w jednostce;
2. przeprowadzenie gruntownych remontów w celach oddziałów A, B, C i K, w tym: odmalowanie ścian i sufitów, uzupełnienie ubytków tynku, naprawę okien oraz wymianę nienadających się do użytku sprzętów kwaterunkowych i drzwi do kąpek sanitarnych, a także odpowiednie zabezpieczenie elementów instalacji elektrycznej;
3. zintensyfikowanie działań służących wyeliminowaniu insektów i gryzoni oraz zwiększenie częstotliwości dezynsekcji i deratyzacji prowadzonych w oddziałach mieszkalnych;
4. zapewnienie w łazniach warunków poszanowania prywatności i intymności użytkowników – wydzielenie stanowisk prysznicowych z trzech stron ściankami lub płytami, osłonięcie wejścia do każdego z nich, a także wyposażenie ich w wieszaki lub półki, tak aby założenie i zdjęcie ubrania oraz wycieranie się nie było widoczne dla innych osób;
5. naprawę odbiorników TV na oddziale CIII oraz K, a także wyposażenie świetlicy na oddziale K w dodatkowe gry lub sprzęty – z uwzględnieniem także potrzeb i zainteresowań osadzonych kobiet;
6. zakupienie staników zastępczych w wielu rozmiarach;
7. zapewnienie osadzonym godnych warunków oczekiwania na transport, w pomieszczeniu wystarczająco przestronnym i wyposażonym w odpowiednią liczbę ław lub krzeseł oraz umożliwiającym skorzystanie z WC, a także monitorowanym;
8. odmalowanie ścian w pomieszczeniu do kontroli osobistej osób przyjmowanych do jednostki i odwiedzających oraz systematyczne utrzymywanie wnętrza w czystości, a także zakupienie i użytkowanie dywaników i jednorazowych podkładów pod stopy;
9. przeprowadzanie kontroli osobistej zgodnie z zasadami zawartymi w art. 223h § 2 k.k.w.;
10. uzupełnienie brakującego pola maskowania na podglądzie monitoringu w sali ekumenicznej;
11. przeprowadzanie kontroli osobistej w sposób etapowy;

12. przeprowadzanie kontroli osobistej osadzonych w trakcie menstruacji tylko w sytuacjach bezwzględnej konieczności oraz (w razie potrzeby sprawdzenia podpaski lub tamponu) wydawanie zastępczych produktów higienicznych;
13. systematyczne przypominanie funkcjonariuszom i funkcjonariuszkom o konieczności przeprowadzania kontroli osób i pomieszczeń zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 223f § 7 k.k.w.;
14. używanie podczas stosowania ś.p.b. profesjonalnych technik, które nie powodują niepotrzebnie bólu i w jak największym stopniu ograniczają ryzyko powstania urazów; za niedopuszczalne należy uznać uderzenia w głowę;
15. systematyczne przeprowadzanie szkoleń wszystkich funkcjonariuszy mających kontakt z osadzonymi z zakresu bezpieczeństwa dynamicznego oraz deeskalacji sytuacji kryzysowych;
16. stosowanie więcej niż jednego ś.p.b. na zasadach określonych w art. 8 oraz 6 i 7 u.ś.p.b.;
17. nabycie odzieży skarbowej i obuwia zastępczego dla mężczyzn i kobiet w wielu rozmiarach oraz w wariantach dostosowanych do temperatur letnich i zimowych;
18. zamykanie drzwi do przedsionka celi zabezpieczającej na czas przeprowadzania tam wszelkich czynności z udziałem osadzonych;
19. odnotowywanie w dokumentacji wszystkich ś.p.b. zastosowanych w danym przypadku;
20. każdorazowe analizowanie nagrań z użycia ś.p.b. na potrzeby oceny umiejętności funkcjonariuszy w zakresie deeskalacji sytuacji konfliktowych;
21. odstąpienie od stosowania kar polegających na pozbawieniu kontaktu ze światem zewnętrznym, a jeśli zostanie ono uznane za konieczne – ograniczenie ich wyłącznie do przypadków uzasadnionych najpoważniejszymi przesłankami oraz uprzednie rozważenie alternatywnych środków dyscyplinujących, które nie ingerują w fundamentalne prawo osadzonych do kontaktu z rodziną;
22. częstsze korzystanie z możliwości przyznawania osadzonym kobietom nagród umożliwiających wzmacnianie kontaktu ze światem zewnętrznym, określonych w art. 138 § 1 pkt 1–3, 7, 8, 11 i 16 k.k.w.;
23. uzupełnienie porządku wewnętrznego jednostki o informację o możliwości dodatkowego widzenia z dziećmi skazanych, o których mowa w art. 87a k.k.w.;
24. umożliwianie osadzonym ponownych prób połączenia telefonicznego z rodziną w sytuacjach, gdy nie udało się nawiązać połączenia z przyczyn

niezależnych od osadzonego, zgodnie z § 23 ust. 15 porządku wewnętrznego;

25. uzupełnienie asortymentu kantyny dla odwiedzających o produkty higieniczne dla dzieci i kobiet (pieluszki, wilgotne chusteczki, tampony, podpaski) oraz o produkty spożywcze dla dzieci (przeciery, chrupki kukurydziane, suszone owoce itp.);
26. umożliwianie osadzonemu realizowania ich prawa do kontaktu z obrońcą na zasadach określonych w k.k.w. i porządku wewnętrznym jednostki;
27. wprowadzenie rozwiązań organizacyjnych, które umożliwią całodobową obecność personelu medycznego w jednostce;
28. szkolenie pracowników z zakresu stosowania Protokołu stambulskiego oraz wdrożenie zalecanego w tym podręczniku sposobu dokumentowania obrażeń, m.in. stosowanie oprócz opisów także map ciała i wykonywanie zdjęć obrażeń za zgodą osoby pozbawionej wolności;
29. zaprzestanie umieszczania w wydzielonej kratą części tzw. pokoju przesłuchań osadzonych, wobec których stosowanie takich środków bezpieczeństwa jest nieproporcjonalne i nieuzasadnione;
30. zapewnienie, aby kobiety pozbawione wolności były umieszczane w jednostce z uwzględnieniem zasady separacji od osadzonych mężczyzn;
31. systematyczne przypominanie funkcjonariuszom o konieczności traktowania osadzonych z szacunkiem, w tym stosowania form „pan/pani” w komunikacji z osobami pozbawionymi wolności;
32. systematyczne sprawdzanie stanu instalacji cel zabezpieczających;
33. zorganizowanie spotkań z pełnomocnikami w taki sposób, aby osoba pozbawiona wolności miała możliwość swobodnego robienia notatek, a w przypadku oddzielenia osadzonego i adwokata kratą – odstąpienie od stosowania kajdanek podczas widzenia;
34. stosowanie kamery nasobnej zgodnie ze wskazaniem zawartymi w § 63 ust. 3 pkt 11 Zarządzenia nr 30/25 Dyrektora Generalnego SW, a także przeformułowanie procedury użytkowania kamer nasobnych z uwzględnieniem tych wskazań;
35. zapewnienie, by do programów szkoleniowych funkcjonariuszy cyklicznie włączać zagadnienia związane z: międzynarodowymi standardami praw człowieka i prewencją tortur (w tym standardami i zaleceniami SPT i CPT), zakazem dyskryminacji (m.in. ze względu na niepełnosprawność, wiek, orientację psychoseksualną i tożsamość płciową, a także pochodzenie), komunikacją interpersonalną i deeskalacją napięcia w sytuacjach konfliktowych, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz pracy z grupami wrażliwymi (np. z osobami

starszymi, z niepełnosprawnościami, nie w pełni sprawnymi ruchowo, osobami z zaburzeniami psychicznymi, somatycznie chorymi, osobami z grupy LGBT+);

36. zapewnienie wszystkim funkcjonariuszom możliwości skorzystania z superwizji grupowej i indywidualnej prowadzonej przez zewnętrznego eksperta.

b) Dyrektorowi Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Opolu:

1. zapewnienie Dyrektorowi Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu środków pieniężnych na realizację tych spośród powyższych zaleceń, które wymagają nakładów finansowych;
2. zapewnienie, aby funkcjonariusze w podległych jednostkach mieli w każdym momencie (zwłaszcza w czasie stosowania środków przymusu bezpośredniego) indywidualne znaki identyfikacyjne umożliwiające ustalenie ich tożsamości przez odpowiednie organy (np. w formie indywidualnego numeru służbowego noszonego w widocznym miejscu na mundurze, odzieży ochronnej, hełmie).

VII. Informacje dodatkowe

Na podstawie art. 20 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zwraca się do Dyrektora Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu o udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w pkt 91, 106, 120, 136, 141 i 149 raportu.

Opracowała: Anna Grabowska

Za Zespół podpisuje:

Katarzyna Kopystyńska
Zastępczyni Dyrektora Zespołu
/-podpisano elektronicznie/